

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

*(для студентів денної, заочної і дистанційної форм навчання усіх фахових
спрямувань Університету)*

Харків – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2017

Плани практичних занять з навчальної дисципліни «Історія та культура України» (для студентів денної, заочної і дистанційної форм навчання усіх фахових спрямувань Університету) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. М. В. Яцюк. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 22 с.

Укладач канд. іст. наук, доц. М. В. Яцюк

Рецензент канд. іст. наук, доц. В. В. Жигло

Рекомендовано кафедрою історії і культурології, протокол № 7 від 24.01. 2017 р.

Хай вільно проживають на Україні усі нації;

хай усяка живе по-свойому...

бо національний ґрунт потрібен для кожної.

А українська культура

нехай шириться поміж українцями

і хай про її поширення

турбуються і піклуються діти України –

усі, хто любить свій нарід

і бажає йому добра,

бо чужі за се не візьмуться.

Нехай усім народам живеться вільно на Україні,

але нехай нові поселенці на Україні пам'ятають,

що не може бути зневажений

на своїй рідній землі (як се було раніше)

той український нарід,

котрий заселив її, захистив од ворогів

і довгі часи поливав своїм трудовим потом.

Д. І. Багалій

Загальні методичні вказівки

Згідно з програмою Міністерства освіти і науки України з підготовки кваліфікованих фахівців у всіх галузях народного господарства у вищих навчальних закладах є вибірковою для вивчення «Історія та культура України».

Вивчення «Історії та культури України» як навчальної дисципліни потребує теоретико-методологічного, науково-методичного та організаційно-практичного забезпечення. Наріжним загальнометодичним принципом виступає осягнення суті історико-культурного процесу в нашій країні на підвалинах об'єктивності й історизму, духовності й гуманізму. Тісний зв'язок, взаємодія теорії і практики в напрямку реалізації пізнавально-творчої функції історичної та культурологічної теорії, формування у студентів свідомої потреби в оволодінні пропонованим предметом вимагає залучення загальновідомих функцій історії та історії культури, широкого кола ідей, проблем, уявлень, асоціацій міждисциплінарного характеру.

Головною метою вивчення навчальної дисципліни «Історія та культура України» є залучення до фундаментальних засад державотворення, соціально-політичних та етнічних процесів в Україні, розвиток історичного мислення, пробудження відчуття власної причетності до державотворчих прагнень українського народу, формування уміння орієнтуватися у світі міжетнічних відносин з позицій гуманізму, виховання патріотизму, етнічної толерантності; формування системи знань про закономірності культурного процесу, культуру як специфічний та унікальний феномен людства.

Завдання вивчення дисципліни «Історія та культура України» є допомогти студенту зрозуміти сучасність за допомогою аналізу минулого, оволодіти основами методики історичного дослідження, зокрема ретроспективного, порівняльного, діалектичного методу, історичної хронології. Виробити навички наукової роботи з історичними першоджерелами, різноманітною навчальною літературою. Навчити студента методиці самостійної роботи при підготовці до занять та підсумкового контролю знань.

Зацікавити вітчизняною історією та культурою, практикуючи відвідання історичних музеїв, історико-культурних пам'яток, інформуючи про найактуальніші проблеми сучасної історії та культури. Набуття уяви про особливості культурних епох в Україні та стилів, про культурологічний аналіз процесів та явищ.

Предметом навчальної дисципліни «Історія та культура України» є історична діяльність і суспільне життя українського народу в соціально-політичній та державотворчій сферах; українська культура як цілісне суспільне явище та закономірності її розвитку.

Кафедра історії і культурології ХНУМГ ім О. М. Бекетова бачить пріоритетним викладання предмета в інноваційному ключі. Механізм досягнення інновацій полягає в реалізації окремих блоків: теорія і практика; співвідношення історичного і логічного; основи психології, участь студентів і викладачів у наукових конференціях; діалоговий характер навчання тощо.

Основними формами вивчення дисципліни «Історія та культура України» є лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів, наукова робота через участь студентів у конференціях.

Лекції охоплюють весь курс «Історії та культури України». Вони покликані допомогти студентам опанувати головні питання й проблеми тем, полегшити і поглибити їх вивчення за науковою історичною літературою. Лекції мають пізнавальний, цілісний характер і сприяють розвитку історичного мислення у студентів.

Практичні заняття є формою контролю за самостійною роботою студентів. Водночас вони дають змогу розкрити індивідуальність особистості через підготовку доповідей, розгорнутих бесід, дискусій, круглих столів, рецензування та обговорення рефератів, колоквіумів. Такі активні форми навчання допомагають студенту поглибити й творчо осмислити одержані знання.

Самостійна робота в бібліотеках, Internet дає можливість знайомства з монографіями, документами, альтернативними точками зору різних авторів на

конкретні проблеми історико-культурного минулого України. Самостійна робота виховує у студентів самодисципліну, почуття відповідальності, вміння орієнтуватися в розмаїтті думок і підходів, творчо осмислювати одержані знання.

Особливе місце посідають консультації, що проводяться викладачами кафедри. Вони спрямовані на допомогу при підготовці до практичних занять, написанні рефератів, підготовці до диференційованого заліку з «Історії та культури України».

Підготовлені студенти беруть участь у наукових конференціях. Це сприяє поглибленню інтересу до наукових досліджень, вихованню і розвитку культури мови, вмінню та навичкам публічних виступів, участі в дискусіях.

Знання і навички студентів, що виховуються при вивченні курсу «Історія та культура України»:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- історіософські концепції щодо формування та розвитку українського етносу;
- основні закономірності, суть і наслідки етапів і процесів українського державотворення;
- історичні особливості пошуку оптимальних моделей будівництва незалежної України;
- історичні аспекти появи чисельних етносів в Україні, найбільш характерні риси їх спілкування між собою, в рамках держави;
- зародження історично української соціальної системи, наявність в ній ознак міжнародного впливу, поєднання історичного і сучасного;
- об'єктивні умови і суб'єктивні фактори в процесах гуманітарного, політичного життя народу;
- формування і розвиток історико-етнографічних регіонів України;
- історичні процеси в міграційних та еміграційних явищах українців;

- історію та історіографію в еволюції, їх місце і роль в гуманізації діяльності людини, громадянина;
- історію формування соціальних груп та їх роль в створенні оригінальної форми державності;
- основні закономірності розвитку державності, етносів в Україні;
- визначальні тенденції розвитку освіти, науки, техніки як фундаментальних основ рівня життя українського етносу;
- історію формування та діяльності громадських, культурологічних, освітніх, політичних організацій українського народу;
- еволюцію, закономірність, ефективність розвитку (за періодами) державності України;
- основні етапи формування української культури;
- закономірності історичних процесів в українській культурі
- формування культури народів, які проживають в Україні;
- характерні риси української культури у різні історичні періоди;
- об'єктивні умови і суб'єктивні фактори в процесах гуманітарного, політичного життя народу;
- формування етнографічно-культурних регіонів України;
- історіографію історії української культури
- культурні нововведення доби національної революції;
- характерні риси різних мистецьких стилів: візантійського, бароко, класицизму;
- основні етапи життя діяльності визначних діячів української культури
- вплив культури сусідніх народів на формування української культури;
- вплив української культури на культуру народів Європи;
- основні етапи розвитку української освіти;
- основні етапи розвитку театрального мистецтва;
- визначати основні тенденції сучасної української культури.

вміти:

- аналізувати історичні джерела та історіографічну літературу;

- використовувати ознаки соціально-історичних епох та критерії причинно-наслідкових зв'язків історичних процесів;
- визначати періоди, закономірності формування та розвитку етнополітичних процесів в Україні;
- аналізувати сучасні документи та історичні матеріали, що відтворюють закономірності попереднього життя українського народу, визначати особливості сучасного соціально-політичного розвитку українського суспільства та його перспективу;
- узагальнювати наукову інформацію історичного, політичного, гуманітарного характеру;
- використовувати методи соціальних досліджень;
- визначати належність себе та учасників спільної діяльності до певного етносу;
- з врахуванням визначеної належності себе та оточуючих до певного етносу підтримувати сприятливий психологічний клімат при здійсненні спільної діяльності;
- розрізняти основні стилі українського мистецтва;
- використовувати ознаки соціально-історичних епох та критерії причинно-наслідкових зв'язків історичних процесів;
- визначати періоди, закономірності формування та розвитку культурних процесів в Україні;
- з врахуванням визначеної належності себе та оточуючих до певного етносу підтримувати сприятливий психологічний клімат при здійсненні спільної діяльності.

мати компетентності:

- здатність до навчання;
- здатність застосовувати знання на практиці;
- знання і розуміння історії та культури України та інших народів;
- позитивне ставлення до історії та культури України та інших народів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин(и) 4 кредити ЄКТС.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 Історія України

- Тема 1. Джерела та історіографія історії України.
- Тема 2. Українська етнологія: теорії та історична практика
- Тема 3. Етнографічні студії в контексті історії України.
- Тема 4. Українці і світ.
- Тема 5. Українство у боротьбі з соціальним та національним гнобленням.
- Тема 6. Формування української державності: етапи та особливості.
- Тема 7. Історичні студії економічного розвитку України.
- Тема 8. Геополітичне становище України: історія та сучасність.

Змістовий модуль 2 Історія української культури

- Тема 9. Феномен культури, його сутність і значення.
- Тема 10. Витоки української культури.
- Тема 11. Культура княжої доби X–XIII ст.
- Тема 12. Українська культура героїчної доби (XIV–XVIII ст.).
- Тема 13. Українські культурні традиції.
- Тема 14. Культура України в XIX – на початку XX ст.
- Тема 15. Українська культура XX ст.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1 Історія України

Тема 1 Джерела та історіографія історії України

Заняття 1

1. Усні та письмові джерела.
2. Речові джерела.
3. Інші історичні джерела.
4. Роль допоміжних історичних дисциплін у вивченні історичного минулого України.

Питання для самоконтролю

1. Що таке історичні джерела?
2. Назвіть основні різновиди усних, письмових і речових джерел.
3. Назвіть основні різновиди зображальних джерел.
4. Які допоміжні історичні дисципліни Ви знаєте?
5. Які саме природничі дисципліни мають значення для дослідження історії?
6. В чому різниця між археографією і палеографією?
7. В чому полягають методи історичного дослідження?

Заняття 2

1. Вітчизняна історіографія.
2. Вітчизняна історіографія ХХ ст.
3. Іноземні історики України.
4. Антиукраїнські історичні міфи.

Питання для самоконтролю

1. Які три етапи пройшла українська історична думка до кінця XIX ст.?
2. В чому головна заслуга М. Грушевського як історика?
3. Чи можна вважати істориків КПРС справжніми істориками?
4. В чому сутність сучасного етапу розвитку української історичної науки?
5. Який історик взагалі першим написав про Україну?
6. В чому цінність «ворожого» погляду на Україну?
7. Вкажіть на основні перекручення історії України з боку румунських, польських та єврейських істориків.
8. Вкажіть на основні перекручення історії України з боку російських істориків.

Тема 3 Етнографічні студії в контексті історії України

Заняття 1

1. Поняття «етнографія» та етапи становлення етнографічних досліджень.
2. Етнографічне районування України.
3. Історія і культурні традиції української Слобожанщини.

Питання для самоконтролю

1. Як історико-етнографічний регіон впливає на самоусвідомлення населення?
2. Покажіть своєрідність етнічної історії українців.
3. Визначить політичні та культурні чинники виникнення етнографічних груп українців.
4. Охарактеризуйте локальні групи українців.

Заняття 2

1. Українське Полісся: історія і культурні особливості.
2. Волинь і Західна Україна.
3. Особливості історико-культурного середовища Поділля і Середньої Наддніпрянщини.
4. Південь України

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте специфічні риси у мові, культурі й побуті Українського Полісся.
2. Доведіть, що етнічне ядро козацтва є «Руська земля» (Київщина, Чернігівщина, Переяславщина).
3. Покажіть особливість Покуття як окремого історико-етнографічного регіону України.

Тема 5 Етнографічні студії в контексті історії України

Заняття 1

1. Соціальна боротьба у Київській Русі та Галицько-Волинській державі.
2. Боротьба українства з соціальним та національним гнобленням у часи входження до Литовсько-Польської держави.
3. Боротьба з соціальним та національним гнобленням в Україні у другій половині XVII–XVIII ст.

Питання для самоконтролю

1. Перелічите основні етапи соціальної та національної боротьби на Україні.
2. Особливості соціальної боротьби у Давньоруській державі.
3. У наслідок яких причин на півдні України виникло козацтво та яку роль воно зіграло у боротьбі з соціальним та національним гнобленням?
4. Особливості соціальних процесів та соціальної боротьби на Україні у XVIII–XIX ст.

Заняття 2

1. Соціальна та національна боротьба в Україні у XIX – на початку XX ст.
2. Соціальна та національна боротьба у часи національно-демократичної революції (1917–1920 рр.).
3. Соціальна та національна боротьба у роки входження України до складу СРСР (1920–1991 рр.).

Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте відмінність соціальної політики Центральної Ради і урядів гетьманату П. Скоропадського.
2. Проаналізуйте роль дисидентського руху у боротьбі за вільний розвиток українського національного життя у часи хрущовської «відлиги» та брежнєвського «застою» у СРСР.

Тема 6 Формування української державності: етапи та особливості

Заняття 1

1. Київська держава (Київська Русь).
2. Галицько-Волинська держава.
3. Козацько-гетьманська держава (середина XVII – кінець XVIII ст.).
4. Українська Центральна Рада.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть етапи української державності.
2. Визначте чинники, які сприяли появі української державності в той чи інший історичний період, а також охарактеризуйте причини втрати українцями своєї державності.
3. Проаналізуйте трансформацію політичної системи Київської Русі.
4. Проаналізуйте систему політичної влади доби української козацької держави.

Заняття 2

1. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського.
2. Українська Народна Республіка доби Директорії.
3. ЗУНР.
4. Україна (від 1991 року).

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте політику Росії і Польщі щодо української державності в зазначені історичні періоди.
2. Визначте основні етапи Української революції 1917–1920 рр., а також охарактеризуйте їх державотворчі особливості.
3. Опишіть здобутки і прорахунки в державному будівництві новітньої України.

Змістовий модуль 2 Історія української культури

Тема 10 Витоки української культури

Заняття 1

1. Індоевропейці та індоевропейська проблема, Україна – прабатьківщина індоевропейських народів.
2. Культури бронзової доби.
3. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Готи. Їх вплив на формування культурного середовища в українських землях.

Питання для самоконтролю

1. Яка була найбільш стародавня назва України у приблизно сучасних кордонах? Хто її так називав?
2. Яких тварин вперше в світі приручили на території України?
3. До якої мовної сім'ї і мовної групи належить українська мова?
4. Що таке магія і якою вона буває?

Заняття 2

1. Античні міста на Півдні України.
2. Стародавні слов'яни.

Питання для самоконтролю

1. Що є найбільш сенсаційним у трипільській культурі?
2. Як називали верховного бога слов'ян?
3. Чим дикуни відрізняються від варварів?
4. Який технічний винахід греки запозичили у скіфів?

Тема 11 Культура княжої доби X–XIII ст.

Заняття 1

1. Особливості світорозуміння людини часів Київської Русі.
2. Писемність і освіта в Київській Русі.

Питання для самоконтролю

1. Які першовитоки має культура Київської Русі?
2. У що вірили наші далекі предки?
3. Що таке язичництво?
4. Як сприймали русичі процес християнізації?
5. Який вплив справило християнство на процеси розвитку культури Київської Русі?
6. Що нового було привнесено у державну систему освіти за часів князювання Ярослава Мудрого?

7. Які ви знаєте провідні жанри оригінальної літератури Київської Русі?
8. Чи стала перекладна література першоджерелом для процесів становлення і розвитку оригінальної літератури Київської Русі?

Заняття 2

1. Розвиток літератури. Наука. Музика.
2. Містобудування і архітектура.
3. Образотворче мистецтво. Книжкова мініатюра.

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте провідні жанри оригінальної літератури Київської Русі?
2. Чи стала перекладна література першоджерелом для процесів становлення і розвитку оригінальної літератури Київської Русі?
3. Кого ви назвете з видатних діячів культури Київської Русі?
4. Стисло охарактеризуйте основні жанри образотворчого мистецтва Київської Русі. Чи існували тоді художні школи, цехи, майстерні?
5. Що таке мозаїки та фрески? Чи можна вважати, що вони належать до оригінального вітчизняного мистецтва?
6. Які види прикладного мистецтва набули високого розвитку та поширення на Русі?

Тема 12 Українська культура героїчної доби (XIV–XVIII ст.)

Заняття 1

1. Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури.
2. Козаччина як культурне явище.

Питання для самоконтролю

1. Чи сприяла польсько-литовська доба розвитку культури в Україні?
2. Коли і ким було започатковано книгодрукування в Україні?
3. Як і чому народні обрядові дійства трансформувалися у театралізовані розваги?

Заняття 2

1. Освіта і наука в українській духовності:
 - а) освітній рух в Україні у XVI-XVII ст.;
 - б) світопростір українських братських шкіл;
 - в) Києво-Могилянська академія як духовний, навчальний та науково-культурний центр східного та південного слов'янства;
 - г) становлення університетської освіти в Україні у XVIII-XIX ст.
2. Розвиток книгодрукування в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Під впливом яких чинників в українській освіті відбулися істотні зміни на межі XVI-XVII століть?

2. Яка система освіти використовувалася в Острозькій академії?
3. Які особливості характерні для українських братських шкіл?
4. Як мандрівники, зокрема Павло Алеппський, характеризували рівень освіти в Україні.

Тема 14 Культура України в ХІХ – на початку ХХ ст.

Заняття 1

1. Загальні тенденції розвитку української культури. Освіта і наука в духовному житті України ХІХ ст.
2. Українське національно-культурне відродження ХІХ ст.
3. Репресії російського царизму проти української культури у ХІХ ст.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризувати умови розвитку української культури ХІХ ст.
2. Якими є досягнення вітчизняної освіти та науки в ХІХ ст.?
3. Охарактеризуйте роль інтелігенції у вирішенні національних проблем в Україні.

Заняття 2

1. Продовження традицій українського меценатства.
2. Розвиток українського мистецтва у ХІХ – на початку ХХ ст.

Питання для самоконтролю

1. Що впливало на формування нових тенденцій в мистецтві XIX ст.
2. Визначте роль меценатства у культурному розвитку України.
3. Дайте визначення поняття «українське національно-культурне відродження».
4. Які напрямки характерні для українського мистецтва XIX ст.?

Список рекомендованої літератури

1. Бойко О. Історія України / О. Бойко. – Київ : «Академвидав», 2002. – 688 с.
2. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. – Київ : «Академвидав», 2005. – 240 с.
3. Горелов М. Цивілізаційна історія України / М. Горелов, О. Моця. – Київ : Критика, 2005. – 489 с.
4. Історія України. Курс лекцій / під ред. М. В. Яцюка. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 270 с.
5. Історія України: Словник-довідник/ під ред. М. В. Яцюка. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 247 с.
6. Історія світової і української культури: підручник/ За ред. В. А. Греченко. – Київ : Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
7. Кордон М. В. Українська і зарубіжна культура: Курс лекцій/ М. В. Кордон. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 508 с.
9. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – Київ : АртЕк, 2001. – 728 с.
10. Культурология: учеб. пособие / Сост. О. И. Власенко. – Харьков : Парус, 2006. – 512 с.
11. Крип'якевич І. Історія української культури/ І. Крип'якевич. – Київ : Либідь, 2004. – 656с.
12. Політична історія України / Під ред. проф. В. І. Танцюри. – Київ : Політична думка, 2002. – 338.
13. Семененко В. І. Історія України / В. І. Семененко. – Харків : Фолио, 2007. – 328 с.
14. Слабошпицький М. З голосу нашої Клію / М. Слабошпицький. – Київ : Либідь, 2000. – 369.
15. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – Київ : Либідь, 2005. – 484.

Навчальне видання

Плани практичних занять
з навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

*(для студентів денної, заочної і дистанційної форм навчання усіх фахових
спрямувань Університету)*

Укладач **ЯЦЮК** Микола Володимирович

Відповідальний за випуск *О. Л. Рябченко*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарової*

План 2017, поз. 497М

Підп. до друку 07.06.2017
Друк на різнографі.
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,0
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017 р.